

2019-2020-ci dərslə ilinin əvvəlində keçiriləcək sentyabr konfranslarına aid tövsiyələr

XXI əsrin “Təhsil əsri” olması cəmiyyətin bütün sahələri ilə yanaşı, bilavasitə təhsilə daha çox diqqət yetirilməsi, müasir dünyanın global problemi kimi onu bütün fəaliyyətlərin fəvqünə qaldırılması ilə nəticələndi. İnsanlığın formalaşması üçün əsas əlamətlərdən biri sayılan təhsil indiki zamanda önəmli olmaqla daha güdrətli cəmiyyət hadisəsinə çevrildi. Dünyanın, o cümlədən ölkəmizin təhsil həyatında keçirilən islahatlar, baş verən dəyişikliklər məhz bu zərurətdən yarandı. Artıq neçə illərdir ki, ölkəmizin təhsil məkanında həyata keçirilən islahatlar ulu öndər Heydər Əliyevin söylədiyi bu fikirlərdən qaynaqlanmışdır: “Mən belə anlayıram ki, indi bizdə təhsil sisteminə islahatların məqsədi ondan ibarətdir ki, Azərbaycan təhsil sistemi dünya təhsil sisteminin standartlarına uyğunlaşsın”. Ardıcıl və sistemli şəkildə həyata keçirilən islahat tədbirlərində təhsilin müxtəlif pillə və səviyyələri nəzərə alınmışdır. Müstəqil Azərbaycanın təhsil siyasətinə uyğun olaraq onun

Ötən dərslə ilinin bəzi nəticələri

Sentyabr konfranslarında aşağıdakı görülmüş işləri sadalamaq əhəmiyyətli hesab edilir.

Ümumtəhsil məktəblərinin IX-XI sinif şagirdlərinin iştirakı ilə Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 95-ci ildönümünə həsr olunmuş “Ən yaxşı təqdimat” müsabiqəsi keçirilmişdir; Azərbaycan müəllimlərinin XV qurultayı keçirilmişdir; 5 yaşlı uşaqların məktəbəqədər təhsil ilə əhatəlilik genişləndirilərək 75%-ə çatdırılmışdır; 2018/2019-cu dərslə ilində elektron sistem vasitəsilə həm məktəbəhazırlıq qruplarına, həm də I sinfə şagird qəbulunun əhatə dairəsi genişləndirilmişdir; Respublika Fənn Olimpiadalarına təxminən 33.000 nəfər müraciət etmişdir; 2018-ci ildə beynəlxalq fənn olimpiadalarında 29 medal qazanılmışdır; “Təhsil haqqında” Qanunun 21 maddəsinə 60-dan çox dəyişiklik edilmişdir; 50.000-dən çox namizəd müəllim olmaq üçün müraciət etmişdir; 16.000-dən çox müəllim diaqnostik qiymətləndirmədən keçmiş, vəzifə maaşları artırılmışdır; 2018/2019-cu tədris ilində dövlət ümumtəhsil məktəblərinin I-XI sinifləri üçün 7 milyondan çox nüsxə dərslik və metodik vəsait çap edilmişdir; 2018/2019-cu tədris ilində Azərbaycan Təhsil Şəbəkəsinə (ATS) qoşulmuş təhsil müəssisələrinin sayı 467 məktəb artırılaraq 2.746-ya çatdırılmışdır; Ümumi təhsil sahəsində icrasına ötən illərdə başlanılan layihələr hesabat ilində də uğurla davam etdirilmişdir; Təhsildə inkişaf və innovasiyalar üzrə 2-ci qrant müsabiqəsi çərçivəsində ümumilikdə 850 layihə təklifi qəbul edilmişdir və s.

Konfransda Azərbaycan təhsilinin inkişafında dünyanın global təhsil problemlərindən biri kimi, inteqrasiyanın rolu və əhəmiyyəti, inteqrasiyanın mahiyyəti və məzmununu nəzərə alınmalı, geniş müzakirə obyektinə çevrilməlidir. Dünya təhsilşünaslığı kontekstində inteqrasiyanın rəsmi və qeyri-rəsmi xarakte-

dünya təhsil sisteminə inteqrasiya edilməsi zəruri şərt kimi diqqət mərkəzində saxlanılmışdır. Burada əsas məsələlərdən biri təhsildə inkişafetdirici amilin nəzərə alınması və şəxsiyyətin formalaşdırılmasının ön planda saxlanmasıdır. Məlum olduğu kimi, təhsilşünaslarımızın bəziləri çox düzgün olaraq Azərbaycan təhsilinin məhz şəxsiyyətyönümlü xarakterini humanistləşdirmə müstəvisində şərh etməklə həmin məsələlərin əlaqəli olmasını qeyd edirlər. Eyni zamanda, təhsilin səriştəyönümlü mahiyyətindən danışırlar. Əslində bu, ölkəmizin təhsil siyasətində də prioritet məsələ kimi daim izlənməkdədir. Odur ki, ilkin olaraq bu məsələlər ətrafında müzakirə açmaq məqsədəmüvafiq hesab edilir. Eyni zamanda, təhsil qanunvericiliyinin əsaslı şəkildə yeniləşdirilməsindən, ümumi təhsilin istər məzmun, istər texnologiya və istərsə də idarəetmə sahələrindən, humanistləşdirmə prinsipinə uyğun əldə olunmuş nailiyyətlərdən, eləcə də çatışmazlıqlardan danışmaq, faydalı təkliflər vermək təklif olunur.

rindən, şaquli və üfiqi növlərindən, fəndaxili və fənlərarası əlaqələrdən bəhs olunmalıdır. İnteqrasiyanın fənlərin sayının və şagirdlərin təlim yükünün azaldılmasında, təlim marağının artırılmasında, idrak fəallığının yüksəldilməsində, fənlərin praktik cəhətdən əhəmiyyətliyi artırılmasında rolu ilə bağlı fikir mübadilələri aparılmalıdır.

Ümumiyyətlə, müasir Azərbaycan məktəbinin hansı prinsiplər əsasında inkişaf etməsinə, onun əldə etdiyi nailiyyətləri müzakirə etmək, perspektivləri müəyyənləşdirmək, gələcək nailiyyətləri təsəvvür etmək baxımından əhəmiyyət daşıyır və müasir təhsil siyasətini ardıcıl davam etdirmək üçün onu aydın dərk etməyə kömək edir. Biz bəzən ümumi təhsil siyasətini, onun ümumi prinsiplərini Azərbaycan üçün xarakterik olan cəhətləri aydınlaşdırmadan, onları pedaqoji ictimaiyyətin marağına təqdim etmədən aralıq mexanizmləri öyrənməyə və ya izah etməyə can atırıq. Nəticədə həmin mexanizmlərin yaranma səbəbləri, şəraiti və onlardan istifadənin əhəmiyyəti ilə bağlı xeyli suallarla rastlaşmalı oluruq. Təbii olaraq yaranan bu suallar yenidən müasir Azərbaycan təhsilinin ümumi nəzəri məsələlərinə qayıtmağı, onlara aydınlıq gətirməyi tələb edir.

Maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsi

Məktəblərin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi təhsil quruculuğunda mühüm amillərdən biri kimi qiymətləndirilir. Məktəb binalarının, sinif otaqlarının tikilməsi təhsil şəraitinin yaxşılaşdırılmasında, keyfiyyətli təhsilin əldə olunmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Odur ki, bu istiqamətdə xeyli işlər görülmüşdür. Son 5 ildə 500-dən çox, 2003-2018-ci illər ərzində isə ölkədə 3200-dən çox məktəb binası tikilmiş və ya əsaslı təmir edilmiş, nəticədə 1 milyondan çox şagirdin təlim şəraiti əhəmiyyətli şəkildə yaxşılaşdırılmışdır. 2018-ci ildə Heydər Əliyev adına Müasir Təhsil Kompleksi üçün ye-

ni bina inşa edilmiş və istifadəyə verilmişdir. 2018-ci ildə Təhsil Nazirliyi tərəfindən modul tipli məktəblər də daxil olmaqla ümumilikdə 147 məktəb tikilib istifadəyə verilmiş, 5 məktəb əsaslı təmir edilmişdir.

Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə dövlət-özəl partnyorluğu əsasında Bakı şəhərində yerləşən ali məktəblərdə təhsil alan tələbələr üçün 800 yerlik müasir yataqxana kompleksinin inşası başa çatdırılmışdır və istifadəyə hazırdır. 2018-ci ildə 43 regionda 8120 şagird yerlik 137 modul tipli məktəb quraşdırılmış, azkomplektli və qəzalı vəziyyətdə olan kənd məktəblərinin problemi qismən həll edilmişdir.

Ümumi təhsil sahəsində əldə edilən uğurlar uşaqların məktəbə yaxşı hazır olmaları ilə daha çox bağlıdır. Bunun üçün onların xüsusi hazırlıq mərhələsindən keçmələri əhəmiyyət daşıyır. Artıq “Ümumi təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda məktəbəhazırlıq ümumi təhsilin bir səviyyəsi kimi təsbit olunmuşdur. İslahatyönümlü işlərdə də bu məsələ diqqət mərkəzində saxlanılmaqdadır. Məktəbəhazırlığın təşkili 2018/2019-cu tədris ilində 5 yaşlı uşaqların məktəbəqədər təhsil ilə əhatəliliyi 75%-dəkdir. Növbəti illərdə bu göstəricinin 90%-ə çatdırılması nəzərdə tutulur.

5 yaşlı uşaqların məktəbəqədər təhsillə əhatəliliyinin artırılması məqsədi ilə dövlət ümumtəhsil məktəblərində məktəbəhazırlıq qrupları təşkil edilmiş və artıq 3-cü ildir ki, bu təşəbbüs davam etdirilir. Dövlət ümumtəhsil məktəblərində yaradılmış məktəbəhazırlıq qruplarına 5 yaşlı həmin il tamam olmuş uşaqlar qəbul olunurlar. Məktəbəhazırlıq qruplarında təhsil dövlət hesabına həyata keçirilir və dərslə ili iki yarım ilə bölünür. Məşğələlər oktyabrın 1-də başlayır, may ayının 31-də başa çatır. Məktəbəhazırlıq qruplarının təşkil olunduğu məktəblərin sayı 2.957-dir. Eyni zamanda məktəbəhazırlıq qrup məşğələləri üçün tədris planı da təsdiq olunaraq istifadəyə verilmişdir.

Səriştə əsaslı yeni təhsil məzmununun yaradılması

Dünyanın müasir mənzərəsi dəyişir. Təhsilin praktik bilik və bacarıqlarla zənginləşməyən, sırf nəzəri xarakter daşıyan fundamentallığı meydanı tərk edir. Həyat insanların qarşısında daha çox praktik xarakter daşıyan bacarıqlara yiyələnmək tələbi qoyur. İnsanlar bu tələbə cavab vermək üçün özlərinin zəruri bilikləri əsasında əldə etdikləri səriştələrə yiyələnməyi ön plana çəkməli, bir şəxsiyyət kimi formalaşmaq üçün həyatı bacarıqlara, qabiliyyətlərə daha çox sahib olmalıdırlar. Bunun, ilk növbədə, təhsilin məzmununda dəyişikliklərin aparılması işi davam etdirilməli, onun səriştələrdən ibarət müasir məzmunu yaradılmalıdır. Bu, “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nda da prioritet istiqamətlərdən biri kimi müəyyənləşdirilmişdir. Azərbaycan təhsilinin bütün pillə və səviyyələrində səriştə əsaslı yeni təhsil məzmununun yaradılması mühüm vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur. Yaxın günlərdə Təhsil naziri Ceyhun Bayramovun bir məqaləsində bu məsələ xüsusi hədəflərdən biri kimi qeyd edilmişdir: “Təcrübə göstərir ki, elmi-texniki tərəqqi, innovasiyalar və modernləşmələr nəticəsində praktik bilik və bacarıqlarla zənginləşməyən, sırf nəzəri xarakter daşıyan təhsil öz fundamental əhəmiyyətini itirməkdədir. Bu baxımdan təhsilin məzmununun formalaşmasında akademik biliklərlə yanaşı, praktik bacarıqların, səriştənin vacibliyi önə çəkilməlidir. Təhsilin məzmunu texnoloji biliklərlə inkişaf etdirilməli, ümumi təhsil pilləsində şəxsiyyətin hərtərəfli formalaşması prioritet olduğu halda, peşə, orta ixtisas və ali təhsildə əmək bazarının cari və gələcək tələbləri əsas götürülməli, əmək bazarında iş təklif edən bütün subyektlər dövlət və özəl olmasından asılı olmayaraq maraqlı tərəfə çevrilməlidirlər”.

Təhsil naziri C.Bayramovun qeyd etdiyi kimi, yeniləşən məzmun gələcəyin çağırışına cavab verməlidir. Bu zərurətdən “...bütün təhsil pillələri üzrə məzmunun təkmilləşdirilməsi, əmək bazarının gələcək tələblərinə uyğunlaşdırılması istiqamətində zəruri tədbirlər həyata keçiriləcəkdir. Məhz bu yanaşmadan çıxış edərək uşaqların erkən yaşdan inkişafının səmərəli təhsil modelinə əsaslanan məktəbəqədər təhsilin standart və kurikulumları, cəmiyyətin tələblərinə uyğun səriştə əsaslı ümumtəhsil, peşə və orta ixtisas təhsili standartları və kurikulumları, ali təhsil müəssisələrinin “təhsil-tədqiqat-innovasiya” mərkəzlərinə çevrilməsinə dəstək verən və rəqabətqabiliyyətli mütəxəssis hazırlığını təmin edən ali təhsil standartlarının tətbiqi ilə bağlı işlər davam etdirilməlidir”.

Təhsil proqramlarının (kurikulumların) özünəməxsusluğu

Ümumiyyətlə, fənlər üzrə təhsil proqramlarının (kurikulumların) özünəməxsusluğunu necə izah etmək lazımdır? Yaxud, ənənəviliklə yenilik arasındakı əlaqələr necə şərh olunmalıdır?

Həç şübhəsiz, bu suallar əsasında aparılan müzakirələr müəllimlərin kurslarda qazandıqları bilik və bacarıqları davam və inkişaf etdirməyə yönəldilməli, bir neçə məsələ diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Birinci, hər bir fənnə elm sahələrini, texnologiyaları, psixologiya, fiziologiya ilə bağlı zəruri məsələləri özündə ehtiva edən inteqrativ pedaqoji, metodik anlayış kimi baxılmalıdır. Fənnə dair məqsəd və vəzifələrin, onların əhəmiyyətinin izah olunmasında şəxsiyyətin inkişaf etdirilməsi, vətəndaşın formalaşdırılması ön planda dayanmalıdır. Eyni zamanda, fənnin reallaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən məktəb tədbirlərində müvafiq ardıcılıq və sistemin gözlənilməsi nəzərə alınmalıdır.

İkinci, hər bir fənnin şagird şəxsiyyətinə özünəməxsus keyfiyyətlərin (mədəniyyətlərin) formalaşmasına xidmət göstərməsi və onun prioritet olması, başlıca məqsədə çevrilməsi zəruri tələb kimi qarşıya qoyulmalıdır.

Üçüncü, fənlərin məzmununun nəticələr şəklində ifadə olunması şagirdlərdə formalaşacaq səriştələri ifadə edir. Hər bir fənnin məqsədi təhsil proqramında (kurikulumda) konkret olaraq göstərilir. Şagird şəxsiyyətinə hansı səriştənin formalaşması qeyd edilir. Hər bir təhsil standartında isə zəruri biliklər və fəaliyyətlər əhatə olunur. Standartların reallaşdırılması zamanı müvafiq strategiyalar müəyyənləşdirilir və nəticələrə çatmaq üçün hər bir müəllim özünün potensial imkanlarına uyğun iş mexanizmini qurur və həyata keçirir. Müzakirələrdə bu məsələlər də diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Tədris planları təhsilin məzmununu əhatə edən mühüm sənədlərdən biridir. Yeni məzmunun müasir tələblərə uyğunlaşdırılması dedikdə həm də tədris planı üzərində müvafiq qaydada işlər aparılır. Bu qaydaya müvafiq olaraq, ümumi təhsil məktəblərinin nümunəvi planları üzərində iş aparılmış, onlar yeni dərslə ili üçün təsdiq olunmuşdur. Ötən tədris ilinin yekunları yeni məzmunu keçidin nəticələrinin hansı səviyyədə olduğunu aydın şəkildə göstərdi. Təhsil ictimaiyyəti yeni məzmunu uğurla keçidin mümkünliyinə əmin oldu. Ali məktəbə qəbullarla bağlı nəticələr, sinif şagirdlərinin ali təhsil müəssisələrinə, bəzi hallarda sinif əksəriyyətinin daxil olması yeni təhsil konsepsiyasının imkanlarını açıqladı. Eyni zamanda, şagird fəallığının, təşəbbüskarlığının inkişaf etdirilməsi baxımından əhəmiyyətini meydana qoydu.

